

การศึกษาวิเคราะห์สังคารวสูตร An Analytical Study of the Sangkarava Sutta

พระมหาอัครเดช อคฺคเตโช (ไชยวงศ์คต)¹

Phramaha Akharadeja Akkadecho (Chaiwongkot)

อธิเทพ ผาธา²

Athithep Phatha

บทคัดย่อ

ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ผู้วิจัยมุ่งที่จะศึกษาวิเคราะห์สังคารวสูตร โดยผู้วิจัยกำหนดวัตถุประสงค์ไว้ 2 ประการ คือ (1) เพื่อศึกษาสารธรรมในสังคารวสูตร (2) เพื่อศึกษาวิเคราะห์สารธรรมในสังคารวสูตร ผลการวิจัยพบว่า สังคารวสูตรเป็นพระสูตรที่มีขนาดเล็กในอังคุตตรนิกาย เอกนิบาต พระไตรปิฎกเล่มที่ 20 มีหลักคำสอนอยู่ 2 เรื่อง ซึ่งพระพุทธองค์ทรงชี้แจงต่อสังคารวพราหมณ์ คือ (1) บุญปฏิบัติ 2 ประการ คือ การบูชาญญ กับ การบรรพชา และ (2) ปาฏิหาริย์ 3 ประเภทคือ อิทธิปาฏิหาริย์ อาเทศนาปาฏิหาริย์ และอนุสาสนีปาฏิหาริย์ โดยทรงชี้แนะอนุสาสนีปาฏิหาริย์ว่าเป็นปาฏิหาริย์ที่ยอดเยียมกว่าปาฏิหาริย์ทุกอย่าง

ผลการวิเคราะห์สารธรรมในสังคารวสูตร คือ เรื่องบุญปฏิบัติและเรื่องปาฏิหาริย์ โดยพบว่าสามารถนำคำสอนทั้ง 2 ประการนั้นไปปรับประยุกต์ใช้ได้ทั้งในด้านการดำเนินชีวิต ด้านการศึกษาหรือแม้กระทั่งด้านสังคมได้

Abstract

In this thesis, the researcher aims to study, analyze the Sangkarava Sutta by the researcher specifying 3 objectives: (1) to study the natural substance in the synthetic formula (2) to study the natural substance analysis. The results of the research were as follows : The Sangkara Sutra is a small sutras in Angkutara, the Eknibat sect. The 20th volume of the Tripitaka contains two doctrines, which the Buddha

¹ นิสิตและอาจารย์หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มจร

บัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์ ปีที่ 9 ฉบับที่ 2 พฤษภาคม-สิงหาคม 2564

explained to the Brahmin Synagogue: (1) Puṅḡa Patipadā :The modes of practice in meritorious action 2. The thing is the sacrifice and ordination and (2) the 3 types of miracles, namely, supernatural powers. Sermon for miracles and miracles He appreciated the miracle that is a miracle that is greater than any miracle.

The results of the analysis of the Dharma in the Sangkara Sutta are Boonpipatha and Miracles. He found that the two teachings could be adapted and applied both in lifestyle Education or even social aspects.

1.บทนำ

ในการศึกษาพระสูตรที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนานั้นนับว่าเป็นสิ่งที่มีความสำคัญสำหรับชาวพุทธทั้งหลายเนื่องมาจากว่า การศึกษาคัมภีร์พระพุทธศาสนาโดยเฉพาะพระไตรปิฎกนั้นถือว่าเป็นช่องทางหนึ่งที่จะสามารถเข้าถึงองค์ความรู้ในทางพระพุทธศาสนาในสมัยพุทธกาลได้ ซึ่งในพระสูตรต้นตปิฎกนั้นถือว่าเป็นคัมภีร์หนึ่งที่ได้บันทึกพระธรรมเทศนาของพระพุทธองค์ที่ทรงแสดงเอาไว้ต่างกรรมต่างวาระ โดยทรงแสดงตามที่มีผู้กราบทูลบ้าง แสดงตามที่มีเหตุเกิดขึ้นมาบ้าง หรือแสดงตามอัธยาศัยของบุคคลที่ทรงมุ่งหวังจะเสด็จไปโปรดบ้าง ดังนั้น รูปแบบพระธรรมเทศนาหรือพระสูตรที่ได้บันทึกไว้นั้นจึงมีความสั้นยาวแตกต่างกัน “สังคารวสูตร” ถือว่าเป็นอีกพระสูตรหนึ่งที่จัดว่าเป็นพระสูตรขนาดสั้นหรือเป็นพระสูตรเล็ก ๆ น้อย ๆ หากเทียบกับพระสูตรยาว ๆ อย่างอัคคัญสูตรหรือมหาปริณีพพานสูตร สังคารวสูตรเป็นพระสูตรหนึ่งของคัมภีร์อังคุตตรนิกาย ตักนิบาตร พระไตรปิฎกเล่มที่ 20 เป็นพระสูตรที่ว่าด้วยเรื่องของ (1) บุญปฏิบัติ และ (2) ปาฏิหาริย์ 3 โดยพระสูตรนี้ได้กล่าวถึงพราหมณ์ชื่อสังคารวะเข้าเฝ้าและได้สนทนากันเรื่องบุญปฏิบัติคือยัญญาธิกรณ์(การบูชายัญ) และปัพพาธิกรณ์(การบวช) สังคารวพราหมณ์กราบทูลว่า ยัญญาธิกรณ์มีผลมาก เพราะส่งผลแก่คนเป็นจำนวนมาก ส่วนปัพพาธิกรณ์มีผลน้อย เพราะส่งผลแก่คนคนเดียวคือคนออกบวชเท่านั้น พระผู้มีพระภาคทรงแสดงให้เขาเห็นว่าปัพพาธิกรณ์มีผลมากกว่า โดยทรงยกการเสด็จ ออกผนวชของพระองค์เองเป็นตัวอย่าง ซึ่งเมื่อตรัสรู้ด้วยพระองค์เองแล้วทรงสั่งสอนแก่คนเป็นจำนวนมาก มีผู้ติดตามแล้วสอนผู้อื่นต่อ ๆ กันไปจนมีผู้พ้นทุกข์เป็นจำนวนมาก ซึ่ง

บัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์ ปีที่ 9 ฉบับที่ 2 พฤษภาคม-สิงหาคม 2564

ในที่สุดสังคารวพราหมณ์ยอมรับว่า ปัพพาธิกรณมีผลมากกว่าจริง ในตอนท้ายพระผู้มีพระภาคทรงอธิบายเรื่องปาฏิหาริย์ 3 ให้ฟัง²

จากการศึกษาสังคารวสูตร เป็นเบื้องต้นพบว่าพระสูตรนี้เป็นพระสูตรที่มีความสำคัญมากพระสูตรหนึ่งเพราะเป็นพระสูตรเพราะเป็นพระสูตรที่กล่าวถึงความเชื่อของชาวอินเดียโบราณเกี่ยวกับเรื่องของ “วิธีการทำบุญที่ได้บุญมากที่สุด” หรือที่เรียกว่า บุญปฏิบัติ ซึ่งพราหมณ์ได้นำเอาปัญหาเรื่องบุญปฏิบัติมานี้มากราบทูลถามพระพุทธองค์ว่าในศาสนาพราหมณ์เห็นว่าบุญปฏิบัติมีดังนี้ แล้วพระพุทธองค์เห็นในเรื่องนี้อย่างไร ซึ่งในพระสูตรพระพุทธองค์ก็ตรัสตอบไว้แล้วเป็นเบื้องต้น

นอกจากนั้นในสังคารวสูตรนั้นยังปรากฏมีหลักธรรมอีกหมวดหนึ่งที่ทรงแสดงถัดมาจากการตอบคำถามของสังคารวพราหมณ์อีกประการหนึ่งก็คือ เรื่องปาฏิหาริย์ 3 ซึ่งเรื่องปาฏิหาริย์นี้ถือว่าเป็นเรื่องที่มีความสำคัญในฐานะที่เป็นคำสอนที่ถือว่ามียุติในศาสนาทุกศาสนาเนื่องจากว่า เรื่องอิทธิปาฏิหาริย์ถือเป็นอุปกรณ์หรือเครื่องมืออย่างหนึ่งที่ศาสนาจะนำมาเป็นเครื่องมือที่จะทำให้ศาสนิกเกิดความเคารพศรัทธา และดูประหนึ่งว่าศาสนาใดก็ตามที่ขาดเรื่องอิทธิปาฏิหาริย์ไป ศาสนานั้นก็จะไม่ได้รับความสนใจจากผู้คนไปเลย ดังนั้น ทุกศาสนาจึงมักจะมีเรื่องราวหรือคำสอนที่เกี่ยวข้องกับเรื่องอิทธิปาฏิหาริย์อยู่เสมอทั้งนี้ก็เพื่อให้เกิดการหันมานับถือศาสนานั้นนั่นเอง เช่น ศาสนาพราหมณ์ก็มีเรื่องเล่าเกี่ยวกับเทพเจ้าที่มีหน้าที่ปราบอสูรมีอำนาจในการเป็นเครื่องกั้นหรือปกป้องผู้ที่เคารพศรัทธา³ หรือไม่ว่าจะเป็นศาสนาคริสต์ก็มีเรื่องเล่าเกี่ยวกับปาฏิหาริย์ของพระเจ้า ปาฏิหาริย์การคืนชีพของพระเยซูเป็นต้น⁴ หรือศาสนาอิสลามที่มีเรื่องราวสุดปาฏิหาริย์เกี่ยวกับบิสมุฮัมมัดที่เป็นศาสดาของตน⁵ เป็นต้น

พระพุทธศาสนาก็เป็นอีกศาสนาหนึ่งที่มีคำสอนเกี่ยวกับปาฏิหาริย์ ดังจะปรากฏในตอนหนึ่งที่ทรงประสูติก็ปรากฏว่าพระองค์ทรงเสด็จไปได้ไกลถึง 7 ก้าวในตอนแรกที่ประสูตินั้นพร้อมกับเปล่งวาจาว่า “เราเป็นผู้เลิศที่สุดในโลกเราเป็นผู้เจริญที่สุดใน

² อด.ด.ก. (ไทย) 20/61/235-236.

³ ข.อ.บ.อ. (ไทย) 8/1/112.

⁴ สารานุกรมเสรี, พระเยซู, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://th.wikipedia.org/wiki> [23 กันยายน 2560].

⁵ ปาฏิหาริย์เรื่องการเดินทางข้ามเวลาของท่านศาสนทูตมุฮัมมัด ที่ทำให้มุสลิมบางคนเลิกล้มถือศาสนาอิสลาม, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://oknation.nationtv.tv/blog/dragonball/2010/02/14/entry-1> [23 กันยายน 2560].

บัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์ ปีที่ 9 ฉบับที่ 2 พฤษภาคม-สิงหาคม 2564

โลกเราเป็นผู้ประเสริฐที่สุดในโลกชาตินี้เป็นชาติสุดท้าย บัดนี้ภพใหม่ไม่มีอีกสำหรับเรา”⁶ ซึ่งหากพิจารณาในเชิงวิทยาศาสตร์จะพบว่าสิ่งที่เด็กแรกเกิดจะสามารถ (1) เดินเองได้ และ (2) พูดเองได้ชัดเจนเป็นคำพูดนั้น เป็นเรื่องที่เป็นไปไม่ได้เลยสำหรับคนธรรมดา แต่สำหรับพระพุทธร่องค์ทรงมีปาฏิหาริย์ก็สามารถทำเรื่องที่เหนือธรรมชาตินั้นได้

นอกจากนั้นเมื่อพิจารณาจากเรื่องของพุทธประวัติในแต่ละตอนของพระพุทธร่องค์และเหล่าพระสาวกนั้นก็เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับปาฏิหาริย์ทั้งสิ้น เช่น เมื่อวันที่ทรงตรัสรู้พระองค์ก็ทรงต่อสู้กับพญามารจนสามารถที่จะเอาชนะมารแลเสนามารได้โดยมีพระนางธรณีออกมาเฝ้ามน้ำท่วมพญามารทั้งหมดให้พ่ายแพ้ไปได้ อันนี้ก็เป็นเรื่องปาฏิหาริย์อย่างหนึ่ง⁷ หรือเมื่อตอนที่ทรงแสดงยมกปาฏิหาริย์นั้นก็ทรงแสดงให้ประชาชนเห็นเพื่อชมบรดาเหล่าเดียรฉายทั้งหลายที่ไม่มีบุญหรือบารมีเหมือนกับที่พระพุทธร่องค์มีด้วยการแสดงปาฏิหาริย์เป็นคู่ ๆ เรียกว่ายมกปาฏิหาริย์อันนี้จัดเป็นปาฏิหาริย์อย่างหนึ่ง⁸ หรืออีกหลาย ๆ กรณีที่พระพุทธร่องค์และพระสาวกได้แสดงปาฏิหาริย์เอาไว้

เช่น ตอนที่พระพุทธร่องค์ทรงปราบโจรองคฺลีมาล⁹ ตอนที่พระโมคคัลลานะปราบพญานาคนนโทยปันทะ¹⁰ หรือตอนที่พระปิณโฑลภารทวาชะเหาะขึ้นไปรับเอาบาตรบนยอดเสา¹¹ เป็นต้น เหล่านี้ล้วนเป็นปาฏิหาริย์ที่มีอยู่ในพระพุทธร่องค์ศาสนาแทบทั้งสิ้น

สำหรับสังคารวสูตรแม้ว่าจะไม่ได้เป็นพระสูตรขนาดยาวมากแต่ก็ได้กุมความเกี่ยวกับเรื่องของปาฏิหาริย์เอาไว้ครบทั้ง 3 ประการ ซึ่งเนื้อหาของสังคารวสูตรนั้นได้อธิบายปาฏิหาริย์ไว้จนทำให้สังคารวพราหมณ์ได้เกิดความศรัทธาในคำอธิบายของพระพุทธร่องค์ได้เสนอมุมมองเกี่ยวกับปาฏิหาริย์เอาไว้อีกหลายประการที่ผู้ศึกษาจะต้องศึกษาในรายละเอียดต่อไป

⁶ ขุ.อป.อ. (ไทย) 8/1/112.

⁷ อัง.จตุกก. (ไทย) 20/142/156.

⁸ ขุ.ธ.อ. (ไทย) 1/2/3/304.

⁹ ม.ม. (ไทย) 13/347 - 352/421 - 430., ม.ม.อ. (ไทย) 21/157.

¹⁰ ขุ.เถร.อ. (ไทย) 53/478.

¹¹ ขุ.ธ.อ. (ไทย) 1/2/3/291.

บัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์ ปีที่ 9 ฉบับที่ 2 พฤษภาคม-สิงหาคม 2564

เมื่อกล่าวถึงเนื้อหาเกี่ยวกับหลักธรรมของสังคารวสูตรทั้งหมดจึงกล่าวได้ว่ามีหลักธรรมหลัก ๆ อยู่ 2 ประการก็คือ (1) เรื่องบุญปฏิบัติ และ (2) เรื่องปาฏิหาริย์ ซึ่งทั้งสองเรื่องนี้ถือว่ามีความสำคัญและน่าสนใจมาก ซึ่งผู้วิจัยมีประเด็นที่ต้องการจะศึกษาเรื่องสังคารวสูตรในประเด็นดังต่อไปนี้ คือ (1) ประเด็นเรื่องที่มาเนื้อหาโครงสร้างของสังคารวสูตร ว่าพระสูตรนี้มีที่มาอย่างไร มีโครงสร้างและเนื้อหาของพระสูตรอย่างไร (2) ประเด็นเรื่องของหลักธรรมที่ปรากฏในสังคารวสูตรนั้นว่ามีหลักธรรมอะไรบ้างและหลักธรรมนั้นมีสาระธรรมอย่างไร (3) ประเด็นเรื่องของการวิเคราะห์สารธรรมในสังคารวสูตรนั้นมีสาระของหลักธรรมนั้นอย่างไร ซึ่งประเด็นต่าง ๆ ที่นำมาเสนอนั้นถือว่าเป็นประเด็นใหม่ยังไม่มีผู้ศึกษามาก่อนหากทำการวิจัยแล้วโดยผู้วิจัยหวังว่าเมื่อดำเนินการเสร็จแล้วผลการวิจัยเรื่องนี้จะคงจะมีคุณูปการต่อผู้ใดต่อการศึกษาและเป็นแนวทางในการทำการศึกษาค้นคว้าต่อไปได้

2.วัตถุประสงค์ของการวิจัย

ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ผู้วิจัยมุ่งที่จะศึกษาวิเคราะห์สังคารวสูตร โดยผู้วิจัยกำหนดวัตถุประสงค์ไว้ 2 ประการ คือ

1. เพื่อศึกษาสารธรรมในสังคารวสูตร
2. เพื่อศึกษาวิเคราะห์สารธรรมในสังคารวสูตร

3.วิธีดำเนินการวิจัย

ในงานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Quality Research) โดยการสืบค้นข้อมูลที่เกี่ยวข้องจากเอกสาร (Document Research) ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาวิเคราะห์สารธรรมในสังคารวสูตร โดยศึกษาค้นคว้าข้อมูลทั้งในคัมภีร์พระพุทธศาสนา และเอกสารวิชาการอื่นๆ โดยเน้นที่เนื้อหาของอุสารธรรมในสังคารวสูตร เป็นหลัก โดยมีลำดับการดำเนินการดังต่อไปนี้

(1) รวบรวมเอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary Source) ได้แก่เอกสารอ้างอิงทางพระพุทธศาสนา เป็นต้นว่าพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา และเอกสารวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาวิเคราะห์สารธรรมในสังคารวสูตร

(2) รวบรวมเอกสารชั้นทุติยภูมิ (Secondary Source) ได้แก่ หนังสือนงานวิจัย เอกสาร วารสารที่เกี่ยวข้อง

(3) รวบรวมเรียบเรียงวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารต่าง ๆ

บัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์ ปีที่ 9 ฉบับที่ 2 พฤษภาคม-สิงหาคม 2564

4. ผลการวิจัย

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า สำหรับสังคารวสูตรนั้นเป็นพระสูตรขนาดเล็กมีเนื้อหาสั้น ๆ ไม่ยาวมากนักแต่ถึงอย่างนั้นก็ถือว่าเป็นพระสูตรที่กระชับได้ใจความไม่เยิ่นเย้อหรือทำให้ผู้ศึกษาสับสนกับเรื่องราวที่ซับซ้อน เนื่องจากพระสูตรนี้เป็นพระสูตรที่พระพุทธร่องค์มุ่งแสดงเรื่องที่เขาถามจึงแสดงเรื่องนั้นอย่างตรงไปตรงมาไม่อ้อมค้อม ดังนั้น พระสูตรนี้จึงมีเนื้อหาค่อนข้างสั้น แต่อย่างไรก็ตามพระสูตรนี้ก็ยิ่งถือว่าเป็นธรรมที่ซ่อนอยู่หลายประการได้แก่ (1) บุญปฏิบัติ สังคารวพราหมณ์ได้ถามเกี่ยวกับแนวทางในการสร้างบุญระหว่างศาสนาพราหมณ์ที่เน้นการสร้างบุญด้วยการบูชาโยนิกับการสร้างบุญของพระพุทธศาสนาอย่างไหนที่จะดีกว่ากัน พระพุทธร่องค์ตอบว่าพระพุทธศาสนาก็มีการบูชาโยนิ แต่การบูชาโยนิหรือโยนิในทางพระพุทธศาสนาหมายถึงทานคือการให้ที่มองเห็นประโยชน์ในปัจจุบันทันตาเห็น ไม่ต้องรออันอนันต์ให้เทพเจ้าเป็นผู้ให้การทำบุญในทางพระพุทธศาสนาย่อมดีกว่า (2) เรื่องปาฏิหาริย์ ที่สังคารวพราหมณ์ถามว่าฤาษีชีไพรเหล่านั้นก็สามารถทำปาฏิหาริย์ได้แล้วสาวกของพระองค์สามารถทำได้เช่นนั้นหรือไม่ พระองค์จึงทรงอธิบายเรื่องปาฏิหาริย์ในพระพุทธศาสนาแต่ละอย่าง และทรงเน้นย้ำว่า พระภิกษุในพระพุทธศาสนาสามารถที่จะแสดงปาฏิหาริย์ทั้ง 3 ประเภทได้ไม่แตกต่างไปจากพระพุทธร่องค์เลย

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า มีผลการวิเคราะห์หลักธรรมในสังคารวสูตรอยู่ 2 ประการ คือ (1) ผลการวิเคราะห์สารธรรมเรื่อง บุญปฏิบัติในสังคารวสูตร จะพบว่า เรื่องบุญปฏิบัติในสังคารวสูตรนั้นหากพิจารณาจากคำถามของสังคารวพราหมณ์ โดยบุญปฏิบัติของศาสนาพราหมณ์นั้นมีอยู่ 2 ประการ คือ ยัญญาธิกรณ์ คือ การบูชาโยนิ และปัพพัชชาธิกรณ์ ซึ่งผู้วิจัยได้แยกมาวิเคราะห์เป็น 3 ประเด็นคือ (1) เรื่องบุญ โดยเรื่องบุญจะพบว่าศาสนาพราหมณ์เห็นว่าการกระทำที่เป็นบุญก็คือการกระทำที่มุ่งบูชาเทพเจ้า หรือการบูชาตามคติของศาสนาพราหมณ์นั้น (2) เรื่องการบูชาโยนิ ได้กล่าวถึงพัฒนาการของการบูชาโยนิใน 4 ยุคและพบว่ายุคพราหมณะเป็นยุคที่มีการประกอบพิธีกรรมการบูชาโยนิมากที่สุดและยุคที่พระพุทธศาสนาอุบัติขึ้นก็น่าจะตรงกับยุคพราหมณะเนื่องมาจากว่ามีกระแสการบูชายัญอยู่เป็นจำนวนมาก และ (3) เรื่องการบวช พบว่าในคำสอนของพราหมณ์การบวชถือว่าได้บุญน้อยเนื่องมาจากการทำบุญเพื่อตนเองไม่ได้ทำบุญเพื่อผู้อื่นเหมือนกับการบูชาโยนิ ดังนั้น การบวชจึงเป็นสิ่งที่ถือว่าได้บุญน้อย

บัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์ ปีที่ 9 ฉบับที่ 2 พฤษภาคม-สิงหาคม 2564

ผลการวิเคราะห์สารธรรมเรื่องปาฏิหาริย์ในสังคารวสูตร จะพบว่า พระพุทธศาสนามีมุมมองเกี่ยวกับเรื่องปาฏิหาริย์ที่สำคัญก็คือ (1) พระพุทธศาสนา เห็นว่าปาฏิหาริย์ คือ การทำให้คนอื่นยอมรับ โดยคำว่า ทำให้ผู้อื่นยอมรับในที่นี้ก็คือ ปาฏิหาริย์นั้นเป็น “ภาวะที่เป็นลักษณะของความรู้ ความสามารถและพลังที่บุคคลคนหนึ่งมีอยู่เหนือคนอื่น เช่น (1) กรณีขลุ่ย 3 ฟัน้อง (2) กรณีพกรพรม (3) กรณีมก ปาฏิหาริย์ เป็นต้น (2) พระพุทธศาสนาเห็นว่าปาฏิหาริย์คือ ผลสืบเนื่องจากการ ปฏิบัติธรรม หรือปาฏิหาริย์ทั้ง 3 ประการนี้ล้วนเกิดมาจากการปฏิบัติธรรมว่า (1) อิทธิปาฏิหาริย์ เกิดมาจากการที่ภิกษุปฏิบัติธรรมแล้วย่อมให้เกิดฤทธิ์ได้ คือ คนเดียว แสดงเป็นหลายคนก็ได้ หลายคนแสดงเป็นคนเดียวก็ได้ แสดงให้ปรากฏหรือให้หายไปก็ได้ ทะลุฝา กำแพง ภูเขา ไปได้ไม่ติดขัดเหมือนไปในที่ว่างก็ได้ ผุดขึ้นและต่ำลงใน แผ่นดินเหมือนไปในน้ำก็ได้ เดินบนน้ำโดยที่น้ำไม่แยกเหมือนเดินบนแผ่นดินก็ได้ นั่งขัดสมาธิเหาะไปในอากาศเหมือนนกบินไปได้ ใช้ฝ่ามือลูบคลำดวงจันทร์ดวง อาทิตย์ซึ่งมีฤทธิ์มาก มีอำนาจมากก็ได้ ใช้อำนาจทางกายไปจนถึงพรหมโลกก็ได้ (2) อาเทศนาปาฏิหาริย์ คือ (1) สามารถกล่าวดักใจได้ (2) สามารถกล่าวดักใจโดยอาศัย เครื่องหมายไม่ได้เลย (3) สามารถกล่าวดักใจโดยอาศัยเครื่องหมายไม่ได้เลย (3) อนุสาสนีปาฏิหาริย์ คือ ภิกษุบางรูปในธรรมวินัยนี้พร่ำสอนอยู่อย่างนี้ว่า “จงตรีก อย่างนี้ อย่าได้ตรีกอย่างนี้ จงมนสิการอย่างนี้ อย่าได้มนสิการอย่างนี้ จงละธรรมนี้ จง บรรลุธรรมนี้อยู่” (3) พระพุทธศาสนาเห็นว่าปาฏิหาริย์ คือ เครื่องหมายบ่งถึงคุณภาพ ของพระศาสนา กล่าวคือสิ่งหนึ่งที่พระพุทธศาสนายอมรับในเรื่องของปาฏิหาริย์ที่ ปรากฏในสังคารวสูตรก็คือ พระพุทธศาสนาเห็นว่า “ปาฏิหาริย์คือจุดเด่นของพระ ศาสนา” ซึ่งคำว่าจุดเด่นที่ว่านี้ก็คือ (1) ปาฏิหาริย์ คือส่วนที่เป็นผลที่เกิดมาจากการ ปฏิบัติธรรมของพระภิกษุ (2) ปาฏิหาริย์ คือ สิ่งเหนือธรรมชาติหรือความจริงทาง ศาสนาที่ควรจะมีและต้องมีอยู่ (3) ปาฏิหาริย์ คือจุดขายหรือคุณสมบัติพิเศษของ พระพุทธศาสนา

ส่วนการวิเคราะห์การใช้อิทธิปาฏิหาริย์ในสังคารวสูตรพบว่า มีรูปแบบของ การใช้ดังต่อไปนี้คือ

- 1) การใช้เพื่อข่มผู้ที่เป็นปฏิปักษ์
- 2) การใช้เพื่อให้สังคมรู้ว่าพระพุทธศาสนายังมีอิทธิปาฏิหาริย์อยู่

บัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์ ปีที่ 9 ฉบับที่ 2 พฤษภาคม-สิงหาคม 2564

3) การใช้เพื่อเผยแผ่ธรรมะ สำหรับการนำเอาอนุศาสนิปาฏิหาริย์ในสังการวสูตรไปใช้นั้นเราสามารถที่จะแบ่งรูปแบบของการใช้อาเทศนาปาฏิหาริย์ไปใช้ได้ทั้งหมด 3 รูปแบบก็คือ

(1) การใช้เพื่อชมผู้ที่เป็นปฎิบัติหรือผู้ที่ไม่เชื่อ

(2) การใช้อาเทศนาปาฏิหาริย์เพื่อให้รู้

(3) การใช้อาเทศนาปาฏิหาริย์เพื่อการเผยแผ่ ได้แก่ (1) กรณีพระเจ้าพิมพิสารกับบวราร 12 นหุต (2) กรณีของพระมหาโมคคัลลานะ

สำหรับรูปแบบของการใช้อ้อนุศาสนิปาฏิหาริย์ในสังการวสูตร มีดังต่อไปนี้ คือ (1) ใช้อ้อนุศาสนิปาฏิหาริย์ใช้เพื่อชม สำหรับรูปแบบของการใช้อ้อนุศาสนิปาฏิหาริย์นั้น หากพูดถึงคำว่า ปาฏิหาริย์ มีความหมายอยู่ 5 ประการ คือ (1) ความอัศจรรย์, สิ่งที่น่าอัศจรรย์ (2) อำนาจที่สามารถนำไปเสียซึ่งเดิรถียซึ่งเป็นปฎิบัติต่อพระผู้มีพระภาคเจ้าและพระศาสนา (3) อำนาจที่นำไปเสียซึ่งปรปักษ์ (4) พลังที่ไปในปรปักษ์ (ทำให้ปรปักษ์ครั่นคร้าม) (5) พลังที่ย้ายปรปักษ์ไป ส่วนคำว่าอนุศาสนี แปลว่า คำสอน หรือการสอนเมื่อนำคำว่า การสอนหรืออนุศาสนีมารวมกับคำว่าปาฏิหาริย์จึงได้ความหมายตามที่แปลศัพท์เอาไว้ก็คือ (1) การสอนเป็นอัศจรรย์ (2) การสอนที่สามารถนำไปเสียซึ่งเดิรถียซึ่งเป็นปฎิบัติต่อพระผู้มีพระภาคเจ้าและพระศาสนา (3) การสอนที่มีอำนาจที่สามารถปราบผู้ที่เป็นปรปักษ์หรือเป็นคู่ขัดแย้งได้ (4) การสอนที่ทำให้คนเป็นศัตรูหรือคู่ขัดแย้งให้ครั่นคร้าม (5) การสอนที่มีพลังย้ายคู่ขัดแย้งหรือปรปักษ์ให้ยอมศิโรราบได้ โดยมีกรณีศึกษาก็คือ (1) กรณีของอัสสลายนมาณพ (2) กรณีของพระอริฏฐกะ (2) การใช้อ้อนุศาสนิปาฏิหาริย์เพื่อให้รู้ (3) การใช้อ้อนุศาสนิปาฏิหาริย์ใช้เพื่อเผยแผ่

จะพบว่าปาฏิหาริย์ 3 ในสังการวสูตรสามารถนำไปประยุกต์ใช้ใน ชีวิตประจำวัน ได้ดังนี้ คือ (1) ประยุกต์ใช้อธิปาทิหาริย์ในชีวิตประจำวัน ด้วยการ (1) มีศรัทธา คือเชื่อมั่นในหลักการของการดำเนินชีวิตตามหลักพระพุทธศาสนา คือ ศรัทธาในพระรัตนตรัยอย่างแน่วแน่ (2) มีสัจจะ คือมีความจริงใจในการดำเนินชีวิตไม่วอกแวก (3) มีจิตตะ คือความพึงพอใจและมั่นใจที่จะลงมือทำ และ (4) มีสติ ความไม่ประมาทในการดำเนินชีวิต ซึ่งหากเรามีหลักการนี้แล้วก็ย่อมจะสามารถสร้างปาฏิหาริย์ประเภทอธิปาทิหาริย์นี้ขึ้นมาได้ไม่ยากอีกประการหนึ่งก็สามารถทำได้ด้วยการนำหลักอธิบาท 4 คือหลักการดำเนินชีวิตให้ประสบความสำเร็จ 4 ประการ

บัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์ ปีที่ 9 ฉบับที่ 2 พฤษภาคม-สิงหาคม 2564

ได้แก่ (1) ฉันทะ ความพอใจ คือ ความต้องการที่จะทำ (2) วิริยะ ความเพียร คือ ขยันหมั่นประกอบสิ่งนั้นด้วยความพยายาม (3) จิตตะความคิดมุ่งไป คือ ตั้งจิตรับรู้ในสิ่งที่ทำและทำสิ่งนั้นด้วยความคิด เอาจิตฝึกฝัไม่ให้ปล่อยใจให้ฟุ้งซ่านเลื่อนลอย (4) วิมังสา ความไตร่ตรอง คือ หมั่นใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญหาเหตุผลและตรวจสอบข้อยิ่งหย่อนในสิ่งที่ทำนั้นอยู่ตลอดเวลา มาปรับใช้เราย่อมจะสามารถสร้างปาฏิหาริย์ได้ (2) การประยุกต์ใช้อาเทศนาปาฏิหาริย์ในชีวิตประจำวัน ด้วยการเป็นผู้จิตมนุษย์หรือสัตว์สามารถกำหนดจิตใจของคนอื่นได้อย่างน่าอัศจรรย์ใจนี้เราสามารถที่จะทำให้เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันของเราได้ เช่น เรื่องของการดักหักทลายใจนี้เป็นเรื่องที่ทำได้ด้วยการ “ทำความเข้าใจเรื่องของคน” ว่าคนเรามีอุปนิสัยหรือพื้นเพ จริตของตนเองอย่างไร ซึ่งหลักคำสอนเรื่องจริต 6 ของพระพุทธศาสนานั้นถือว่าเป็นเรื่องหนึ่งที่เราสามารถที่จะดักหักทลายใจเขาได้จากความรู้เรื่องจริตของคน 6 ประเภท (3) การประยุกต์ใช้อनुสาสนีปาฏิหาริย์ในชีวิตประจำวัน ผู้สร้างอนุสาสนีปาฏิหาริย์ขึ้นมาได้ด้วยการ (1) ทำตัวเป็นตัวอย่าง (2) แนะนำคนอื่นให้เป็นคนดี (3) ชักนำเขาเหล่านั้นออกมาจากทางที่ไม่ดี ให้กลายมาเป็นคนดีได้ นี่คือการใช้อनुสาสนีปาฏิหาริย์ไปโดยปริยาย อนึ่งจากการศึกษาจะพบว่าปาฏิหาริย์ในสังคารวสูตรมีคุณค่าดังนี้ (1) คุณค่าเพื่อการพัฒนาตนเอง (2) คุณค่าเพื่อการศึกษา (3) คุณค่าเพื่อสังคม

5.สรุปผลการวิจัย

จากการกล่าวมาทั้งหมดจะพบว่า สังคารวสูตรเป็นพระสูตรที่มีขนาดเล็กในอังคุตตรนิกาย เอกนิบาต พระไตรปิฎกเล่มที่ 20 มีหลักคำสอนอยู่ 2 เรื่อง ซึ่งพระพุทธองค์ทรงชี้แจงต่อสังคารวพราหมณ์ คือ (1) บุญปฏิบัติ 2 ประการ คือ การบูชาอัยยกับการบรรพชา และ (2) ปาฏิหาริย์ 3 ประเภทคือ อิทธิปาฏิหาริย์ อาเทศนาปาฏิหาริย์ และอนุสาสนีปาฏิหาริย์ โดยทรงชื่นชมอนุสาสนีปาฏิหาริย์ว่าเป็นปาฏิหาริย์ที่ยอดเยี่ยมกว่าปาฏิหาริย์ทุกอย่าง

จากการพิจารณาหลักธรรมในสังคารวสูตรพบว่าพระสูตรนี้มีหลักธรรมที่สำคัญอยู่ 2 ประการ คือ (1) เรื่อง บุญปฏิบัติพบว่า บุญปฏิบัติในสังคารวสูตรนั้นแนวคิดเรื่องบุญปฏิบัติของศาสนาพราหมณ์มีอยู่ 2 ประการ คือ ยัญญพิธีกรรม คือ การบูชาอัยย และปัพพัชชาพิธีกรรม โดยมีรายละเอียดที่สำคัญก็คือ (1) เรื่องบุญ ศาสนาพราหมณ์เห็นว่าบุญก็คือการบูชาเทพเจ้า (2) เรื่องการบูชาอัยย พบว่าการบูชาอัยยนั้นมีพัฒนาการอยู่ 4 ยุคและในยุคพราหมณ์ถือว่าเป็นยุคที่มีการพิธีกรรมการบูชาอัยยมากที่สุดและเป็นที่น่าสังเกตว่า ยุคพราหมณ์นี้ก็น่าจะตรงกับสมัยการเกิดขึ้นของ

บัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์ ปีที่ 9 ฉบับที่ 2 พฤษภาคม-สิงหาคม 2564

พระพุทธศาสนาเนื่องมาจากว่ามีกระแสการบูชาอยู่เป็นจำนวนมาก และ (3) เรื่องการบวช ในคำสอนของพราหมณ์ถือว่าการบวชได้บุญน้อยเนื่องมาจากว่าเป็นการทำบุญเพื่อตนเองไม่ได้ทำบุญเพื่อผู้อื่นเหมือนกับการบูชาอยู่ ดังนั้น การบวชจึงเป็นสิ่งที่ถือว่าได้บุญน้อย

นอกจากนี้แล้วในสังครวสูตรยังได้มีหลักธรรมที่สำคัญที่พระพุทธองค์ทรงนำมาตรัสก็คือเรื่องของปาฏิหาริย์ 3 ได้แก่ คือ (1) อิทธิปาฏิหาริย์ (2) อาเทศนาปาฏิหาริย์ (3) อนุสาสนีปาฏิหาริย์ โดยผู้วิจัยได้นำมาวิเคราะห์ที่จะพบว่าแนวคิดเรื่องปาฏิหาริย์ 3 นั้นสามารถที่จะนำมาอธิบายความและปรับประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์กับชีวิตประจำวันได้มาก โดยเฉพาะการนำหลักปาฏิหาริย์ที่ว่าด้วยเรื่องของการสอนเพื่อให้คนเข้าใจในชีวิตและการแก้ไขปัญหาชีวิตนั้นถือว่าเป็นปาฏิหาริย์ที่เราทุกคนสามารถทำได้

เอกสารอ้างอิง

(1) ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณ 2500.

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2535.

_____. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

กรุงเทพมหานคร:

โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539.

(2) หนังสือทั่วไป:

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). พัฒนาคติ. พิมพ์ครั้งที่ 12. กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก, 2544.

_____. พุทธวิธีในการสอน. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภาและสถาบันบันลือธรรม, 2547.

_____. พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2538.

_____. พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2543.

บัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์ ปีที่ 9 ฉบับที่ 2 พฤษภาคม-สิงหาคม 2564

- _____ . **เรื่องเหนือสามัญวิสัย อิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์เทวดา**. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, 2547.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). **พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ**. พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2552.
- _____ . **หลักแม่บทของการพัฒนาตน**. พิมพ์ครั้งที่ 15. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2547.
- _____ . **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**. ครั้งที่ 11/2. กรุงเทพมหานคร: บริษัท เอส.อาร์. พรีนติ้ง แมส โปรดักส์ จำกัด, 2558.
- _____ . **พุทธธรรมฉบับปรับปรุงและขยายความ**. พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2543.
- พระมหามานพ เจือจันทร์. **การบูชาญในพระไตรปิฎก**. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540.
- พระอนุรุธาจารย์ และพระญาณธชะ. **อภิธัมมัตถสังคหะ และปรมัตถทีปนี**. กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัดไทยรายวัน กราฟฟิค เพลท, 2546.
- พระอุดรคณาธิการ (ชินทร์ สระคำ), **ประวัติศาสตร์พุทธศาสนาในอินเดีย**, พิมพ์ครั้งที่ 2, กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2534.
- สมักร บุราวาส. **ปรัชญาพราหมณ์ในสมัยพุทธกาล**. กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วน จำกัดโรงพิมพ์อักษรไทย, 2516.
- สุนทร ณ รัชชี. **ปรัชญาอินเดีย ประวัติและลัทธิ**. กรุงเทพมหานคร: การพิมพ์ จำกัด, 2521.
- เสฐียรพงษ์ วรรณปก. **พุทธวิธีสอนจากพระไตรปิฎก**. กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ที่เพชร รุ่งการพิมพ์ จำกัด, 2540.
- แสง จันทร์งาม. **วิธีสอนของพระพุทธเจ้า**, กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์บรรณาคาร, 2526.
- แสง มณวิฑูร, **ลลิตวิสตระ**, แสง มณวิฑูร, **ลลิตวิสตระ**, กรุงเทพมหานคร : กรม ศิลปากร, 2512.
- แสง มณวิฑูร. **ศาสนาพราหมณ์**. พระนคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2506.

บัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์ ปีที่ 9 ฉบับที่ 2 พฤษภาคม-สิงหาคม 2564

อภิวรรณ ต้นสุวรรณโสภณ. “วิเคราะห์เปรียบเทียบฐานในปรัชญาอินเดีย 6
สำนัก กับพุทธปรัชญาเถรวาท”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต.
บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2553.